

teressant nok, men ikke for en lidt bredere offentlighed. Det kan imidlertid også gøres på den måde, at personer sættes ind i en samtid og levendegøres for læseren. Det betyder pludselig, at slægtshistorie får langt større offentlig interesse.

Det er på den måde, overlæge Kamp Nielsen har grebet sin slægtshistoriske undersøgelse an. Bogen følger en vestjysk slægt fra ca. 1550 og frem til omkring 1900. En pointe er den nære slægtsforbindelse mellem præster og købmænd, men snart samler den sig om købmændene. Det er lykkedes forfatteren at perspektivere sin fremstilling, idet han er i stand til at påvise, at familien snart slår sig ned i Lemvig, senere er det Randers, der i årene omkring 1800 står i centrum, og endelig flyttes familiekroniken igen mod vest, til Ringkøbing.

Det er karakteristisk for forfatteren, at han konstant sætter sin familie ind i samtidens politiske og økonomiske sammenhæng. Hvad betød reformationen? Hvad indebar enevælden i 1660 og – i den sidste del af bogen – hvad medførte de nye økonomiske muligheder med landbrugets omlægning og den tidlige industrialisering for familien i sidste tredjedel af 1800-tallet?

Undersøgelserne er bygget op over kirkebogsstudier, ikke i Danmark som udgangspunkt, men i USA, hvor forfatteren opholdt sig nogle år. Det er med andre ord mormonfilm, der har dannet grundlag for de indgående analyser. Bogen er gennemillustreret, om muligt med illustrationer, der er tæt knyttet til familien, og ellers med kirker og topografica fra de steder, hvor familien levede. Det hele afsluttes med fyldige litteraturhenvisninger.

For mange slægtshistorikere vil bogen rumme en sand rigdom af inspiration. Den viser illustrativt, hvordan man kommer videre med et ofte omfattende navnestof. Det betyder med andre ord,

at bogen kan danne skoleeksempel på, hvordan der kan skabes liv i familiens forfædre.

Henrik Fode

Søren Bitsch Christensen m.fl. (red.): *Lars Rasmussen: Set fra Samsø. En købmands erindringer om øen, handel, politik og åndsliv i 1800-tallet.* (Købmandsgården, eget forlag, 1999). 484 s., 395 kr.

Lars Rasmussen var født i et småkårs-hjem i Slagelse i 1817. Han fik, hvad vi i dag ville kalde en merkantil uddannelse og etablerede sig i 1844 som købmand i Ballen på Samsøs sydøstkyst. Forretningen har i begyndelsen god fremgang. Men krisen i 1857 slår bene væk under ham. Han må begynde forfra under mere beskedne forhold, men i 1866 og igen i 1886 må han lukke på ny. Lars Rasmussen var en driftig, og måske for aktivt udadvendt, forretningsmand, og han synes altid at have haft meget svært ved at inddrive sine store udestående fordringer. Han driver den i ordets egentligste forstand »blandede landhandel« og går ikke ind i den specialisering, der i de senere årtier af 1800-tallet sætter ind med udskillelse af detail- og engroshandel og koncentration om bestemte produkter: brændsel, grovvarer, eksport af landbrugsvarer osv.

Lars Rasmussens liv og udvikling afspejler om noget »de folkelige bevægelser«. Som ung kommer han i nær forbindelse med det vakte miljø i Sydvestsjælland, så glider han over den tidlige Indre Mission til grundtvigianismen, der sammen med en grundfæstet folkelig politisk holdning bliver bærende for hans omfattende udadvendte virke.

De nu udgivne erindringer former sig som en stærkt personlig afrapportering af det kulturelle, politiske og religiøse liv, som det blev oplevet fra en aktiv og

engageret personlighed i anden række. Det gør bogen til et værdifuldt dokument – parallelt med den lidt senere Niels Pedersen: *En sjællandsk bondes erindringer* (1950). Lars Rasmussen er med, hvor der sker noget – i kirkeliv og politik og naturligvis i det lokale foreningsliv og i øens store konflikter om havnebyggeri. Lars Rasmussen er på hyppige rejser – til kirke- og højskolemøder, til slagmarken ved Isted i 1850 og til verdensudstillingen i London i 1862. Han beretter og beskriver, godt og medlevende, og fremstiller sig selv med en vis larmende beskedenhed.

Efter gennemlæsningen kan man ikke helt frigøre sig fra den opfattelse, at måske skulle han have været lidt mere ved forretningerne!

Udgaven af Lars Rasmussens erindringer er resultatet af en fælles indsats af efterkommerne, der i dag har Købmandsgården i Ballen, og historikeren Søren Bitsch Christensen. Det er blevet en gennemillustreret og -annoteret udgivelse, så man kan for en gangs skyld konstatere, at mange kokke ikke har fordærvet maden. Et vedkommende og vigtigt dokument til belysning af 1800-tallets – ja, næsten alle sider af samfundsudviklingen set ud fra jævne, men ikke personligt fattige kår.

Claus Bjørn

Annette Østergaard Schultz: *Pligtarbejde og lystarbejde. Historie om at bryde nye veje i Nordvest- og Midtjylland 1842-1855*. (Udgiverselskabet for Landsarkivet for Nørrejylland, 2000). 346 s., 250 kr.

I sin indledning skriver forfatteren, der er arkivar ved Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg, at et formål med denne bog er at se samspillet mellem ganske almindelige menneskers ageren i forhold til lokalsamfundet og officielle instansers forsøg på at styre en udvikling på et be-

stemt område. Lad det være sagt med det samme: Det lykkes faktisk rigtig godt for Annette Østergaard Schultz at indfri dette formål. Bogen giver både et godt overblik over den lovgivende og den udøvende magts handlinger på et bestemt tidspunkt i historien, og ved hjælp af et stort kildearbejde lykkes det også i stor udstrækning af inddrage almindelige menneskers holdninger og handlinger. En af grundene til, at dette har kunnet lade sig gøre, er, at emnet er væsentligt og nærværende, nemlig bivejenes beskaffenhed og forbedring. I sig selv lyder det måske ikke som så stort og væsentligt et område, men ved læsningen af denne afhandling lades man ikke i tvivl om, at det så sandelig var et tema af stor betydning i 1800-årenes midte. Her var nemlig et område, hvor det lokale selvstyre kunne sætte sig igennem. Sogneforstanderskabernes vigtigste opgaver var netop bivejene – ved siden af skole- og fattigvæsenet – og eftersom arbejdet med vejene i høj grad beroede på deltagelse af sognets beboere, så udgjorde vejsagen et betydningsfuldt punkt i demokratiseringsprocessen i det danske samfund i 1800-årene.

Grundforbedring af mindre landeveje og biveje var indtil 1842 afhængig af amtmanden. Annette Østergaard Schultz har undersøgt forholdene i Viborg og Thisted amter, og hun kan på baggrund heraf slå fast, at i Thisted Amt stod det rigtig godt til, idet amtmanden var interesseret i vejsagen og sørgede for at få gjort noget ved forholdene, mens der i Viborg Amt ikke var gjort nogen voldsom indsats. Ifølge vejforordningen af 1841 skulle sogneforstanderskaberne og amtsrådet nu i fællesskab bestyre biveje og mindre landeveje, og den gode eller mindre gode indsats i årene forud gav naturligvis nogle forskelle i de muligheder, man havde i de to amter. Under alle omstændigheder udgjorde vejsagen et meget vigtigt emne for de nye